Створення гібридної бібліотеки: Національна бібліотека Шотландії*

1. Вступ

Термін «гібридна бібліотека» виник для визначення способу, в який працюватимуть бібліотеки майбутнього, і зараз він уже широко вживається у більшості розвинутих країн. Гібридні бібліотеки можуть бути створені на місцевому, національному або міжнародному рівнях, і одна бібліотека може поєднувати всі ці три рівні. Гібридну бібліотеку зазвичай визначають як таку, де електронні та друковані джерела інформації представлені комплексно й у інтегрований спосіб надаються користувачам — і безпосереднім, і віддаленим. Вона є перехідною стадією між традиційною та повністю цифровою бібліотекою. Погляди розділилися щодо того, чи вважати гібридну бібліотеку моделлю, за якою відбуватиметься розвиток у майбутньому, чи це — лише перехідний етап на шляху до електронної бібліотеки.

2. Національні бібліотеки як гібридні бібліотеки

Цілком імовірно, що в майбутньому національні бібліотеки функціонуватимуть саме як гібридні. Їх до цього спонукатиме відповідальність за облік національної видавничої продукції та збереження «національної культурної спадщини» країни. Вони продовжуватимуть збирати, утримувати й забезпечувати збереження матеріалів у всіх форматах — традиційних та електронних — і надалі забезпечуватимуть доступ до знань та інформації, надаватимуть послуги всім користувачам, і вітчизняним, і зарубіжним, на підгрунті власних інтегрованих ресурсів.

Національні бібліотеки активно працюватимуть як гібридні головним чином на двох рівнях у межах своїх країн:

2.1. Діятимуть як окремі гібридні, забезпечуючи доступ до ресурсів і послуг на основі своїх традиційних фізичних зібрань і за допомогою інтеграції місцевих та віддалених електронних і цифрових ресурсів;

2.2. На корпоративних засадах з іншими бібліотеками братимуть активну участь у створенні «національних електронних бібліотек» на загальнонаціональному чи загальнодержавному рівні й сприяючи об'єднанню (як правило, поетапному) ресурсів усіх бібліотек держави в інтересах користувачів у країні й поза її межами. В разі успіху проекту «національна електронна бібліотека» XXI ст. забезпечить фундамент для доступу до різних аспектів знання (освітнього, соціального, культурного) для всіх громадян, що сприятиме створенню і розвитку національної «економіки знання».

2.3. Існує тісний зв'язок між цими новими розробками на рівні окремої бібліотеки та кооперативного проекту створення «національної електронної бібліотеки» чи «віртуальної бібліотеки» для читачів. З її появою користувачі більше не потерпатимуть від обмежень, пов'язаних з географічним розташуванням єдиної бібліотеки і зібрань та послуг, які вона надає лише на основі власних ресурсів. За умов успішної реалізації проекту «віртуальної бібліотеки» користувач матиме доступ у будь-який зручний для нього час і спосіб до інтегрованого знання та інформації з вітчизняних і закордонних джерел. Для успішного втілення цих проектів — на локальному й національному рівнях — мають бути наявні такі елементи:

2.3.1. Узгоджена політика солідарної відповідальності за спільне формування, утримання і збереження зібрань у всіх форматах, коли індивідуальні обов'язки відповідають потребам бібліотечної клієнтури, а локальні зусилля йдуть на користь загальній справі.

2.3.2. Ведення актуалізованих онлайнових каталогів та ретроконверсія карткових каталогів (і незакаталогізованих колекцій) з метою повного представлення бібліографічної інформації про зміст зібрань кожної з бібліотек, що є доступними на локальному та національному рівнях.

---

* Документ, підготовлений Національною бібліотекою Шотландії у лютому 2000 р.

2.3.3. Дотримання загальноприйнятих стандартів опису ресурсів у всіх форматах з тим, щоб користувачі у зручний для них спосіб могли здійснювати пошук крізь усі онлайнові каталоги «віртуальної бібліотеки».

2.3.4. Солідарний підхід до процесу оцифрування видань для того, аби рішення, прийняті в окремій бібліотеці, стали вагомим внеском у загальнонаціональні та міжнародні програми «цифрових бібліотек».

2.3.5. Доступ через інформаційні брами до міжнародних повнотекстових баз даних.

2.3.6. Досить стабільне фінансове становище для забезпечення задовільного виконання цих обов'язків.

3. Обов'язки Національної бібліотеки Шотландії як гібридної бібліотеки

3.1. Національна бібліотека Шотландії (НБШ) разом з іншими книгозбірнями має розвиватися, трансформуючись у гібридну бібліотеку. Для цього необхідно переглянути існуючі функції і послуги для визначення ресурсів, які можна використати, провести опитування серед широкого загалу, щоб з'ясувати, чи ще існують у бібліотеці вже зараз зайві функції. Процес також включатиме пошук нових ресурсів, аби прискорити запровадження нових розробок у діяльність НБШ, сприяти зростанню її ролі в загальних ініціативах, спрямованих на вдосконалення електронно-цифрового середовища.

3.2. НБШ вже співпрацює з бібліотеками — членами Конфедерації університетських та наукових бібліотек Шотландії (SCURL) і Бібліотечно-інформаційним комітетом Шотландії (SLIC) у рамках проекту створення інфраструктури та змісту «національної електронної бібліотеки». Нова урядова ініціатива «Цифрова Шотландія» сприятиме розширенню такої співпраці за рахунок взаємодії не тільки бібліотек, а й інших постачальників інформації.

4. Запровадження гібридної бібліотеки у НБШ

Розвиток НБШ як гібридної передбачає, що вона й надалі утримуватиме традиційні зібрання та послуги, оскільки це є важливим елементом місії національних бібліотек; відповідатиме за збирання, опис, забезпечення доступу та збереження, в разі необхідності, електронних та цифрових ресурсів. Найважливішим завданням книгозбірні є постачання ряду технологічних засобів для інтеграції матеріалів у традиційних та нових форматах і на їх основі — надання повного спектра послуг, об'єднаних у спосіб, необхідний користувачам. Побудова гібридної бібліотеки пов'язана зі зміною акцентів у діяльності НБШ, щоб забезпечити виконання цих нових обов'язків. Головними елементами перебудови є:

4.1. Електронні видання

- НБШ має виявляти, відбирати, описувати, надавати доступ та зберігати електронні видання країни, що є складовою її національного бібліографічного обліку. Національна бібліотека співпрацюватиме з іншими установами, аби забезпечувати виконання вказаного завдання, і вона визначатиме та узгоджуватиме з ними її власні обов'язки в цьому процесі.
- Законодавство про обов'язковий примірник поки що не охоплює онлайнові електронні видання. НБШ вже співпрацює з іншими бібліотеками-депозитаріями обов'язкового примірника над розв'язанням проблеми залучення електронних видань до кола тих матеріалів, які підпадають під дію закону про нього, та сприяє створенню системи депозитарного зберігання даного виду документів на території Великої Британії. Це включає «демонстраційні проекти» для електронних видань у межах терміну дії Кодексу практики для добровільного зберігання нових носіїв інформації. Поширення норми обов'язкового примірника на електронні публікації матиме вирішальне значення, хоча модель депозитарного зберігання електронних видань у Сполученому Королівстві ще остаточно не визначено.
- НБШ також намагатиметься працювати із зарубіжними виданнями та базами даних у межах своєї компетенції і на засадах координації комплектування цього виду матеріалів з бібліотеками Шотландії і Сполученого Королівства.

4.2. Цифрові ресурси

- НБШ планує підготувати *Програму оцифрування,* яка передбачатиме виявлення цінних одиниць та колекцій у зібраннях Бібліотеки з метою оцифрування цих документів і в такий спосіб розширення можливостей доступу до них. Указаний вибір буде узгоджено з іншими бібліотеками країни у контексті створення «національної електронної бібліотеки»;
- у співпраці з іншими бібліотеками братиме участь у створенні «комплексів баз даних» для «національної електронної бібліотеки»;
- сприятиме прискоренню процесу оцифрування своїх колекцій за допомогою залучення фінансування із зовнішніх джерел (наприклад, з Фонду нових можливостей) на засадах співпраці з іншими бібліотеками Шотландії;
- активно долучатиметься до різних ініціа-

тив, що стосуються оцифрування, як у межах країни, так і частково на загальнонаціональному рівні. Прикладом може бути участь НБШ у щойно започаткованій *Програмі підтримки бібліотечних досліджень (RSLP)* у сфері оцифрування карт та офіційних видань;

- ❖ на замовлення користувачів буде готова надавати електронні зображення;
- ❖ має створити й постійно розвивати власний веб-сайт, щоб надавати ширшій аудиторії інформацію про склад фондів Бібліотеки та пропоновані різноманітні послуги.

4.3. Опис ресурсів

- ❖ НБШ повинна забезпечити опис електронних та цифрових документів на основі міжнародних стандартів і включення цих записів до свого онлайнового каталогу з урахуванням побажань видавця;
- ❖ має тісно співпрацювати з іншими бібліотеками країни з метою розробки спільних стандартів опису всіх видів матеріалів (традиційних і нових) у них, аби забезпечити зручний доступ користувачів до бібліографічної та повнотекстової інформації;
- ❖ створюватиме електронні записи на всі матеріали та надаватиме їх іншим бібліотекам Шотландії безплатно, вибудовуючи у такий спосіб зміст «національної електронної бібліотеки» на її теренах та заощаджуючи національні економічні ресурси.

4.4. Послуги

4.5. Інші наслідки запровадження гібридної бібліотеки.

Запровадження гібридної та національної електронної бібліотеки у Шотландії матиме наслідки і в таких сферах, як:

- ✓ Інформаційні технології.
- ✓ Зберігання. Довготривале зберігання електронної і цифрової продукції коштує доволі дорого. Стандарти зберігання електронних даних зараз проходять випробування у численних вітчизняних та міжнародних проектах. Дуже важливо для бібліотек розподілити відповідальність за зберігання таких матеріалів, але ймовірно, що, навіть за умов координації, зберігання подібної інформації виявиться дорогим для окремої бібліотеки.
- ✓ Кваліфікація персоналу. Запровадження гібридної бібліотеки вимагає значних змін, пов'язаних з переходом персоналу від роботи в умовах традиційного бібліотечного середовища до праці в умовах нового, гібридного. Для цього необхідні значні внески у перепідготовку персоналу, розвиток у працівників найрізноманітніших умінь та навичок.
- ✓ Послуги.
- ✓ Нові стосунки з користувачами. Створення гібридної бібліотеки потребує тіснішої взаємодії з ними, аби передбачити задоволення їхніх потреб. Цей підхід також включає посилення уваги до навчання користувачів.

5. Фінансові ресурси

Фінансові ресурси покликані допомогти у перетворенні НБШ в ефективну гібридну бібліотеку, яка відповідатиме стандартам бібліотек у інших, розвинутих країнах, подібних до Шотландії, і щоб вона мала національну бібліотеку, яка б виглядала достойно порівняно з аналогічними бібліотеками інших країн, була спроможна ефективно задовольняти потреби користувачів у межах країни та поза нею і робила свій внесок у створення її розподіленого інформаційного ресурсу. Належне фінансування особливо важливе для бібліотек на нинішньому вирішальному етапі їх розвитку (бібліотеки системи вищої освіти вже отримали додаткові ресурси). Тепер дуже актуально, аби він був успішно підтриманий на регіональному чи національному рівнях, що дасть змогу НБШ виконувати свою місію і не відставати від прогресивного поступу інформаційних центрів в інших країнах.

ISSN №1029-7200